

Анексія української історії. Чи, швидше, духовності й моралі?

Юлія ЦИРФА

У порядку контролю за дотриманням законодавства про музеї та музейну справу, охорону культурної спадщини, свободу совісті та релігійні організації 1 червня 2011 року Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності (за участі Голови Комітету з питань правової політики Сергія Міщенко) провів виїзне засідання в Переяслав-Хмельницькому Київської області, обговоривши «стан та перспективи розвитку Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» як осередку української духовності (в контексті підготовки до відзначення 200-ліття Т. Г. Шевченка та 300-ліття Г. С. Сковороди)».

історію, – зазначив народний депутат України, заступник голови комітету Ярослав КЕНДЗЬОР. – Відповідно до положень Закону «Про статус народного депутата України» (від 17 листопада 1992 року. – Ред.) ми маємо доступ до найсекретніших об'єктів, однак тут, на своїй землі, не можемо потрапити до храму, який закріпив основи нашої державності. Це неймовірно!».

«Сьогодні нас, народних депутатів, не пустили до Михайлівського собору, замкнувши його, хоча ця святиня є державною власністю, а прилегла до нього ділянка – територією державного заповідника», – підкреслив народний депутат України, Голова комітету Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ. «Благословенний Переяслав, що славився не як провінційне містечко, а завжди був колосальним духовним центром, у якому зосередилася справжня українська душа, сьогодні перебуває на манівцях. Хоча ми пережили й не найкращі часи, те національне багатство, на яке зазіхала більшовицька система, було збережене: нині може не залишитися нічого – тільки ми з вами, наче голодранці, без власної культури і традицій», – розмірковував Володимир Олександрович.

«Кожному відомий собор Паризької Богоматері: там чи не щодня відправляють літургії та служби Божі, однак, по суті, це – музей. Те саме можна сказати й про лондонське Вестмінстерське абатство, в якому відвідувачі можуть без перешкод роздивитися трон покійної королеви Вікторії й

інші регалії королівської родини, проте первинно це – церква. Тобто мудрі люди вміють поєднати одне з іншим. Чому ж тут, у Переяславі, особливо коли вся Україна готується до Євро-2012, не створити майданчик для культурного туризму? Адже чемпіонат відвідуватимуть не лише фанати – до України обов'язково приїдуть люди, котрі цікавляться її історією й культурою. І показавши їм усе багатство української нації, її культурну спадщину, ми могли б значно підняти авторитет нашої держави на міжнародній арені», – додав народний депутат України, голова підкомітету у справах релігій Михайло КОСІВ.

Причини численних порушень експлуатації об'єктів культурної спадщини, котрі перебувають у віданні НІЕЗ «Переяслав», членом комітету намагався пояснити завідувач сектору Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», кандидат історичних наук Микола ТОВКАЙЛО. За його словами, «безчинство, яке твориться навколо Михайлівської церкви, почалося буквально торік, коли храм передали до відання керівництва заповідника і, як наслідок, – перетворили на культову споруду». «Одразу ж було знищено експозицію Музею архітектури Переяслава часів Київської Русі, що був розташований на території церкви, а саму будівлю почали реставрувати, абсолютно знехтувавши її первозданним виглядом. Розпочате у грудні 2010 року незаконне будівництво неабияк змінило зовнішній вигляд пам'ятки – ровесниці Десятинної церкви,»

Реагуючи на низку звернень і тривожних публікацій у ЗМІ, комітет поставив за мету пересвідчитися в достовірності наведених фактів стосовно збереження та незаконної перебудови пам'яток культурної спадщини, неналежного зберігання музейних експонатів, загрози знищення музеїв, розташованих у культових спорудах, ефективності управління заповідником. Однак виробити заплановане колегіальне рішення щодо подолання негативних тенденцій у діяльності заповідника, забезпечення його відруйнації та сприяння його розвитку, на жаль, після огляду пам'яток народним депутатам так і не вдалося. Точніше, не вдалося навіть відвідати всі пам'ятки...

«Для мене побачене – ілюстрація того, що нині поступово, проте агресивно знищується все те, що має нагадувати про наше коріння й

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» – один із найбільших заповідників України, що охоплює території міста Переяслава-Хмельницького, його околиць та Переяслав-Хмельницького району, навколо яких визначені охоронні зони.

До складу НІЕЗ «Переяслав» (площею 3050 га) входить 371 нерухома пам'ятка історії та архітектури українського народу й 24 тематичні музеї різних профілів: історичний, археологічні, літературні, етнографічні, технічні тощо. Основний музейний фонд заповідника – це 170 тисяч 848 одиниць зберігання. З-поміж них – унікальна археологічна колекція, колекція козацького періоду XVI–XVII століть (1800 одиниць), колекції стародруків XVI–XVIII століть (10 тисяч одиниць).

Серед пам'яток архітектури національну цінність мають: унікальний Свято-Вознесенський собор (1696–1700 рр.), збудований коштом гетьмана Івана Мазепи; дзвіниця Вознесенського монастиря (1776 р.); Переяславський колегіум (1753 р.);

Михайлівська церква (1666 р.), зведена на залишках Михайлівського собору XI століття; будинок і садиба переяславського лікаря А. Козачковського (1820 р.), де у 1845 та 1859 роках жив і творив великий український поет Т. Г. Шевченко.

Археологічні дослідження на цій території проводяться з початку XIX століття. Заповідник створено відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР № 123 від 13 березня 1979 року за безпосередньої підтримки заслуженого працівника культури України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, Героя України Михайла Івановича Сікорського – незмінного директора закладу в 1951–2008 роках (нині – почесного генерального директора НІЕЗ «Переяслав»).

Статус національного надано заповіднику Указом Президента України № 598/99 від 1 червня 1999 року. Нині його віднесено до відання Міністерства культури і туризму України, безпосереднє ж управління здійснюється Державною службою охорони національної культурної спадщини.

що підтверджує древність художнього розпису на її стінах, а також оригінальний малюнок Тараса Шевченка 1845 року та фото приблизно 1930 року, на якому чітко видно ще незруйнований церковний купол. Тож порушено Європейську ландшафтну конвенцію (від 20 жовтня 2000 року. – *Ред.*), ратифіковану Україною, Конвенцію про охорону архітектурної спадщини Європи (від 3 жовтня 1985 року. – *Ред.*), низку статей Закону України «Про охорону культурної спадщини» (від 8 червня 2000 року. – *Ред.*), адже згадане будівництво прямо веде до спотворення пам'ятки як такої», – підсумував М. Товкайло.

Характеризуючи нормативно-правове обґрунтування проведених на території заповідника робіт, **екс-голова Переяслава-Хмельницького (2006–2010 рр.) Іван ЯКИМЕНКО** зауважив, що ще 1996 року ухвалено рішення про передачу Свято-Вознесенського собору його релігійній громаді після перенесення розташованого там музею-діорами «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 року» до іншого приміщення. «Справді, віруючі мали повне право відвідувати не лише музей, а й собор, збудований іще гетьманом Мазепою: неетично навіть говорити про те, що ця споруда мала б відійти комусь іншому й використовуватися для інших потреб. За участі представників правоохоронних органів, Державної служби охорони національної культурної спадщини було підготовлено документи для законної реєстрації Михайлівської

церкви та її трапезної, а також прийнято рішення міськради про передачу прилеглої до храму земельної ділянки в державну власність. Адже і Михайлівська церква, і трапезна перебувають у державній власності й оперативному управлінні Міністерства культури та туризму України, а тому лише держава має право розпоряджатися цими пам'ятками. 2006 року через місцевий бюджет удалося спрямувати чотири мільйони гривень на будівництво нового музею. А в грудні 2009-го на засіданні Кабінету Міністрів було прийнято рішення залишити частину території, що прилягає до вулиці Сковороди в місті Переяславі, за національним історико-етнографічним заповідником. Частина території передбачалося закріпити за Свято-Вознесенським собором, решту ж, за можливості, – використати для спорудження об'єктів інфраструктури туристичного бізнесу», – зазначив колишній голова міста.

«Потрібно провести обговорення концепції розвитку музею, враховуючи всі складові – і політичні, і економічні, і бюджетні. Передусім для того, аби 2012 року закласти до бюджету країни окремим пунктом кошти саме на розвиток цього об'єкта. Адже Переяслав – особливе місто. Такої кількості музеїв, архітектурних об'єктів і пам'яток національного значення немає в жодному іншому куточку України», – зауважив **народний депутат України, голова підкомітету з питань творчої діяльності, мистецт-**

ва, культурно-просвітницької та мовної політики Павло МОВЧАН.

«Саме місто Переяслав існує вже понад тисячу років, проте значна частина його культурної спадщини ще не досліджена. Заповідник повинен вивчати й, звісно, належно зберігати пам'ятки культури національного значення. Та Меморіальний музей Г. С. Сковороди має з цим проблеми. Усе це, у кінцевому підсумку, призведе до того, що сам Переяслав ризикує втратити значення міста-музею й перестане сприйматися в такій іпостасі не лише за кордоном, а й серед пересічних українців», – підкреслив **кандидат історичних наук, голова Громадської культурно-просвітницької організації «Переяславський скарб», член редакційної колегії журналу «Музеї України» Тарас НАГАЙКО.**

«Не можна давати оцінок архітектурі: можливо, та надбудова на Михайлівській церкві й справді має гарний вигляд. Однак не можна на пам'ятці архітектури «наварганити» ще якусь споруду. Це – злочин! І всі відповідальні за його вчинення особи мають нести кримінальну відповідальність, яка прямо передбачена статтею 43 Закону України «Про охорону культурної спадщини», – уточнив Михайло КОСІВ.

Підтверджуючи це, **народний депутат України, Голова Комітету з питань правової політики Сергій МІЩЕНКО** зазначив, що, з правової точки зору, необхідно запровадити мораторій на такі дії, схваливши відповідну постанову Верховної Ради.